

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه معاهده انتقال محکومین به حبس میان جمهوری اسلامی ایران
و دولت جمهوری خلق چین»

مقدمه

پیش از پرداختن به بحث در رابطه با این لایحه لازم است به صورت خلاصه انواع معاهدات همکاری‌های دوجانبه حقوقی و قضایی را معرفی نمود:

۱. **معاهدات راجع به استرداد مجرمین و متهمین:** در این گونه از معاهدات، شخصی به واسطه رفتار مجرمانه‌ای که در یک کشور انجام داده است و یا متهم به ارتکاب آن است و در سرزمین کشور دیگری حضور دارد مورد تقاضای استرداد قرار می‌گیرد. در واقع در این نوع معاهدات، شخص مورد نظر در کشور محل ارتکاب، تحت تعقیب قرار گرفته است و یا حتی حکمی علیه وی صادر شده است، اما به هر دلیل از حوزه صلاحیت این کشور خارج شده است. در این حالت، کشور محل ارتکاب رفتار مجرمانه، از کشور محل حضور مرتکب عمل یا متهم به ارتکاب آن، تقاضای استرداد این شخص را می‌نماید. در این نوع از معاهدات کشور تقاضا شونده ارائه اسنادی مانند حکم بازداشت و یا حکم قطعی، اسناد مثبت جرم و اطلاعات دیگری را مطالبه می‌کند تا بتواند از ادعای مورد نظر اطمینان حاصل نماید.

مشخصات لایحه

دوره نهم - سال چهارم

شماره ثبت:

۵۸۱

شماره چاپ:

۱۴۶۲

تاریخ چاپ:

۱۳۹۴/۳/۳۱

درواقع «استرداد یک فرآیند رسمی است که طی آن دولتی از دولت دیگر می‌خواهد که شخص مورد تقاضای وی و یا فرد متهم و یا محکوم به ارتکاب یکی از جرائم ناقض قوانین کشور تقاضاکننده را به این کشور تحویل دهد. بازگرداندن شخص مورد تقاضا به این دلیل درخواست می‌شود که آن شخص به واسطه جرم و یا جرائمی که مرتکب شده است در کشور تقاضاکننده موضوع دادرسی و یا مجازات قرار گیرد»^۱ موافقتنامه‌های دوجانبه استرداد متهمین و محکومین از قدیمی‌ترین معاهدات در حقوق بین‌الملل هستند.

۲. **معاهدات راجع به انتقال محکومین:** در این نوع معاهدات، شخصی در سرزمین یک کشور مرتکب رفتار مجرمانه‌ای می‌شود. این شخص تبعه کشور محل ارتکاب رفتار مجرمانه نیست؛ این رفتار مجرمانه در آن کشور مورد رسیدگی قرار گرفته و در نتیجه مرتکب به حبس محکوم می‌شود. کشور متبوع شخص محکوم، به واسطه داشتن علقه سیاسی - حقوقی با آن شخص، متقاضی تحویل وی به خود می‌باشد تا آن شخص مدت زمان محکومیت خود را در زندان‌های کشورش سپری نماید.

معاونت پژوهش‌های

حقوقی - سیاسی

دفتر: مطالعات حقوقی

بر این اساس، معمولاً در اینگونه از موافقتنامه‌ها خود محکوم می‌تواند در صورت وجود شروط دیگر رضایتش را برای انتقال به دولت متبوعش برای سپری کردن محکومیت حبسش اعلام کند. البته در صورت اعلام رضایت شخص محکوم، پذیرش انتقال وی همچنان منوط به اعلام رضایت کشور صادرکننده و درخواست انتقال از سوی کشور اجراکننده حکم است. در واقع محکوم، حق ارائه درخواست را دارد ولی کشورهای صادرکننده حکم و اجراکننده آن مکلف به پذیرش چنین درخواستی نمی‌باشند و اعلام رضایت آنها به‌عنوان عنصری ضروری از فرآیند تحقق انتقال می‌باشد.

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۴۳۳۶

تاریخ انتشار:

۱۳۹۴/۴/۲۱

1. UNODC Manual on Mutual Legal Assistance and Extradition, Vienna September 2012, p.41.

براساس آنچه بیان شد، تفاوت‌های اساسی بین دو نوع معاهده اول و دوم به چشم می‌خورد: اولاً در معاهدات نوع اول کسب رضایت مجرم یا متهم در امر استرداد شرط نیست در حالی که در معاهدات دسته دوم، رضایت شخص محکوم در امر انتقال تأثیرگذار است. ثانیاً تفاوت عمده دیگری که بین این دو معاهده وجود دارد مسئله نظم عمومی است. در معاهدات نوع اول، واقعیت آن است که نظم عمومی کشور متقاضی استرداد نقض شده است در حالی که در معاهدات نوع دوم نظم عمومی کشور تقاضاشونده نقض گردیده است. ثالثاً هدف از معاهدات گونه اول تأمین نظم و امنیت کشور متقاضی استرداد است در حالی که در معاهدات نوع دوم بیشتر منافع و مصالح شخص محکوم مورد توجه می‌باشد.

۳. **معاهدات معاضدت‌های قضایی در امور کیفری:** این نوع موافقتنامه‌ها برای ردیابی متهمان و یا محکومان، تبادل اطلاعات راجع به جرائم و مجرمین و یا مشارکت در تحقیقات مقدماتی رسیدگی‌های قضایی منعقد می‌شوند. تأکید بر انعقاد چنین موافقتنامه‌هایی را می‌توان به‌عنوان مثال در ماده (۹) کنوانسیون مبارزه با رشوا و ارتشای مقامات عمومی خارجی در بازرگانی بین‌المللی یافت که عنوان می‌کند کشورها می‌توانند برای به دست آوردن اطلاعات و مدارک از طریق معاهدات همکاری قضایی دوجانبه وارد عمل شوند. در واقع هدف اصلی این نوع از معاهدات آن است که مقامات مجری قانون بتوانند مدارک و دیگر اقدامات شکلی لازم در خارج از کشور را به نوعی که در دادگاه‌های کشور تقاضاکننده قابل پذیرش است تدارک ببینند.^۱

۴. **معاهدات معاضدت‌های قضایی در امور مدنی:** این معاهدات بیشتر در قالب معاهدات آموزش نیروها، نگارش و تدوین پیش‌نویس قوانین، شناسایی آرای محاکم، ابلاغ اوراق قضایی، جلب نظر کارشناس و ... منعقد می‌شوند.

سرعت گرفتن دولت برای انعقاد موافقتنامه‌های همکاری قضایی با کشورهایی که ارتباطات گسترده‌ای با کشورمان دارند می‌تواند در راستای تحقق هدف جامعه جهانی برای ارتقای سطح همکاری بین‌المللی راهگشا باشد.

بررسی کلیات لایحه:

تنظیم موافقتنامه‌هایی همچون «انتقال محکومین بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین» می‌تواند در تحقق و دفاع از حقوق اتباع کشورمان که در سایر کشورهای جهان حضور دارند و به هر دلیل مرتکب عملی شده‌اند که به‌واسطه مقررات کیفری موجب صدور حکم حبس شده است مؤثر باشد.

به‌واسطه اینکه مبادلات اقتصادی و بازرگانی اتباع جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین در سال‌های اخیر گسترش یافته است احتمال حضور اتباع این دو کشور در سرزمین یکدیگر افزایش یافته که این امر خود می‌تواند به‌طور بالقوه احتمال ارتکاب رفتار مجرمانه و محکوم شدن به حبس را برای اتباع دو کشور فراهم آورد.

سلسله روابط همکاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین که عمدتاً مربوط به موضوعات تجاری و بازرگانی می‌باشد می‌تواند با تصویب موافقتنامه همکاری قضایی با عنوان «انتقال محکومان به حبس»، تحکیم یابد و سطح همکاری‌ها را به موضوعات دیگر گسترش دهد.

پس از تصویب این معاهده، دو مسئله منفک از یکدیگر انتظار کشورهای طرف معاهده را خواهد کشید. از یک طرف، دولت باید در انتظار آن باشد که طرف مقابل درخواست انتقال اتباع وی را به او اطلاع‌رسانی نماید و از طرف دیگر دولت باید توجه داشته باشد که حضور اتباع دیگر در سیستم قضایی‌اش را که می‌توانند مشمول معاهده حاضر باشند رصد نماید تا اطلاعات لازم را به طرف دیگر منعکس نماید. اجرای این مهم نیازمند آن است که دولت برای اجرای تعهدات خود، امکانات و توانایی لازم را صرف نماید.

از آنجایی که لایحه پیش رو مربوط به محکومان به حبس می‌باشد، لذا این سند می‌تواند آثاری در رابطه با زندان‌ها و زندانیان ایجاد نماید. از یکسو، بعد از اجرای این سند ممکن است تعدادی از زندانیان از کشور چین به زندان‌های ما منتقل گردند که مستلزم پرداخت هزینه‌هایی

1. Typology on Mutual Legal Assistance in Foreign Bribery Cases, p 3&13, available at: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/TypologyMLA2012.pdf>

می‌باشد. از سوی دیگر در مواردی باید مقدمات انتقال برخی از محکومان به حبس را فراهم آورد که این امر نیز نیازمند صرف هزینه‌هایی است. اما در ارتباط با حفظ و بهبود حقوق زندانیان نقش مهمی ایفا خواهد نمود.

بررسی معاهده

۱. وجود مندرجاتی همانند جرم‌انگاری مضاعف و رضایت هر دو طرف برای انتقال محکوم به حبس در این معاهده از جمله مواردی است که حاکی از شناسایی حاکمیت مساوی طرفین می‌باشد. با این حال رضایت شخص محکوم نیز در این رابطه شرط است و او یا در موارد خاص نماینده قانونی‌اش نیز باید پذیرای چنین انتقالی باشند (مواد (۲) و (۴)). دخیل کردن رضایت محکوم در راستای هدف این معاهده که حمایت از حقوق محکومین است کاملاً قابل توجیه می‌باشد.

۲. همانند انواع مختلف معاهدات همکاری‌های قضایی که مواردی را از دایره شمول خود خارج کرده‌اند، این معاهده نیز به کشورهای طرف معاهده اجازه می‌دهد تا در مواردی که انتقال را محل نظم عمومی، امنیت و یا حاکمیت خود می‌دانند بتوانند از انتقال محکوم جلوگیری نمایند (بند «۱» ماده (۵)) اما مطلبی که در این معاهده جلب توجه می‌کند بند «۲» ماده (۵) است که امتناع از انتقال را در مواردی غیر از آنچه در بند «۱» قید شده است امکانپذیر می‌نماید و این امتناع را تنها منوط به صلاحدید کشور صادرکننده حکم می‌کند. این بند در موافقتنامه مشابهی که با دولت ژاپن و قبرس منعقد شده است دیده نمی‌شود. چنین مقرر غیرشفافی می‌تواند تعهدات مندرج در معاهده را تحت تأثیر قرار دهد.

۳. ماهیت این گونه معاهدات ترکیبی از اقدامات قضایی و اداری است. به این ترتیب که مواردی از قبیل اصلاح حکم و یا لغو آن همچنان در صلاحیت کشور صادرکننده حکم باقی خواهد ماند (ماده (۱۲)) همچنین کشور پذیرنده در مواردی مانند شرایط حبس و امکان تخفیف و یا عفو آن دارای صلاحیت است (ماده (۱۱)).

نتیجه‌گیری

این معاهده می‌تواند در صورت تمایل خود محکومان به حبس و کشورهای طرف قرارداد از حقوق محکومان به حبس حمایت کند و این امکان را فراهم نماید تا بتوانند دوره محکومیت خود را در وضعیت بهتری سپری کنند. امکان فراهم آمدن موقعیت‌هایی برای اجرای این سند با توجه به روابط روزافزون جمهوری اسلامی ایران و جمهوری خلق چین اهمیت قابل توجهی دارد، لذا در نهایت تصویب این معاهده پیشنهاد می‌گردد.

